

Az Oktatásügyi Minisztérium Szemléltető Filmkirendeltsége
filmdia-sorozatából
148.szám.

TÜSKEBŐRŰEK ÁLLATTÖRZSE

Állattani sorozat: 23.
Készült: 1954. évben.

1. Tüskebőrűek állattörzse.

Tengerben élő állatok tartoznak ebbe az állattörzshe. Szervezetük az eddig tanult állatokétól lényegesen eltér: testüket tüskés mészváz borítja. A hasonlóságok alapján két altörzset különböztetünk meg:

- a/ nyeles tüskebőrűek altörzsét, ahová a tengeri liliumok osztálya tartozik,
- b/ nyeletlen " altörzsét, ahová tengeri csillagok osztálya, kigyókaru csillagok osztálya, tengeri uborkák osztálya tartozik.

2. Tüskebőrűek szimmetria-viszonyai.

Legfeltűnőbb sajátosságuk az, hogy testük látszólag sugarasan részarányos, mégpedig az ötös szám szerint. A részarányosságuk azonban csak álsugaras szimmetria, mely a valódi kétoldalas részarányosságot elfedi. Ábránkon a tüskebőrűek főbb típusainak szimmetria-viszonyait látjuk. Az 1. ábra a tengeri csillagok szimmetria-viszonyait mutatja, de a kigyókaru csillagok is ezzel egyeznek meg. A 2. és a 3. ábra a tengeri sünök alul és oldalnézeti szimmetria viszonyait mutatja. - A 4. ábra egy tengeri uborkát mutat be oldalról.

A test központjából a karok csucsához menő tengelyrészt jelöli az ábra r-rel. A tengelyrészek közt vannak a karközi sugarak /i-vel jelölve/. Az o betű a szájnyílást, az a betű a végbélnyílást jelenti. - A tengeri uborkánál a szájnyílást tapogatók /t/ veszik körül.

3. Tüskebőrűek lárvái.

A tüskebőrűek egyedfejlődése igen érdekes. A megtermékenyített petesejtből mindig átalakulással történik az egyedi fejlődés. A lárva igen hasonló a férgek koszorus lárvájához. Ez is arra mutat, hogy a törzsfelődésük révén a tüskebőrűek a férgekkel kapcsolatban vannak. Ábránkon balról jobbra a tengeri sün, tengeri csillag, kigyókaru csillag, tengeri uborka lárváját látjuk. - Míg a kifejlett állatok mind fenéklakók, a lárvák szabadon usznak a tengerekben.

4. Tengeri liliumok osztálya.

A nyeles tüskebőrűek altörzsét alkotó tengeri liliumok osztályába olyan tengeri állatok tartoznak, amelyek nyéllal az aljzathoz rögzítetten élnek, egyes fajok azonban a helyüket szabadon lebegve is változtatni tudják.

5. Tengeri lilium. /Rhizocrinus loffotensis./

A tengeri liliumok teste 3 részből áll: nyél, kehely és karok. Hosszabb, vagy rövidebb nyelük tagolt, mert ötszögletű vázlemezkből áll. Némely fajnál a nyél alján gyökérszerű képződményeket látunk, amelyek az állat helyhezköttöttségét biztosítják.- A kehely az állat tulajdonképeni teste. Ezt veszik körül az 5 sugárnak megfelelően kiinduló karok. Belső szerv.

6. Tengeri csillagok osztálya.

A liliumok kivételével a többi túskebőrűek a nyeletlen túskebőrűek altörzsébe tartoznak. Ezek közül először a tengeri csillagok osztályát figyeljük meg.- Ebbe az osztályba lapostestű csillagalku tengeri állatok tartoznak.

7. Tengeri csillagok /astropecten spinulosus/.

A tengeri csillagok testének főtömegét a központi korong alkotja, amelyet a karok vesznek körül. A karok száma általában 5, de fajoként lehet kevesebb vagy több is a karok száma. Az alsó csillagot felfordított állapotban látjuk, általában a felső részen látható csillagnak megfelelően kuszának a csillagok a talajon. Ragadozók, főképpen kagylókkal élnek, az osztriga telepek veszedelmes ellenségei. Etvágyuk hatalmas.

8. Tengeri csillag vázelemei.

A túskebőrűekre jellemző szervkialakulást a tengeri csillagoknál figyeljük meg. A rajzon egy kar keresztmetszetét látjuk. A test felületét általában csillós hám borítja. Ez alatt a mezodermális eredetű mészlemezeket találjuk /a/. A tengeri csillagokon és a tengeri sünökön alakultak ki legjellegzetesebben a tüskék. /Tehát tüskés bőr nem jellemző a túskebőrűekre./ A tüskék mészképződmények, melyeknek nagysága, vastagsága és alakja igen különböző. Általában a mészlemezek félgömbös dudorain ülnek és mozgathatók.

9. Tengeri csillag belső szerveinek vázlata.

Abránkon a korong és a kar hosszában kettévágott tengeri csillag vázlatos rajzát látjuk. A szájnyílás /o/ a hasoldalon van a csuszó életmódnak megfelelően. Gyomruk terjedelmes /fehérrel jelezve/ amelyből minden karba párosával vakbelső szerű függelékek nyulnak. Bélcsatornájuk rövid, és a hátoldali végbélnyílással végződik. A végbél nyílása sokszor hiányozhat is, ekkor a száj egyben ürítőnyílás is.- Vizedényrendszerükbe a víz a hátoldali madrepora lemezen át jut be, majd a köcsatornán át a körcsatornába, innen a sugárcsatornába jut /r/. Ezekből kapják a vizet az u.n. ambulakrális lábak, amelyek megtapadása és összehúzódása révén mozog az állat. Az idegrendszerük a bélcsatorna elejét körülvevő, ducokat is tartalmazó idegyűrűből és az ebből kiinduló és a karokban futó sugáridegtörzsekből áll.- Az állatok főleg a tapintást érzékelik, a karok végén azonban különböző tökéletességű szemük van. Váltivarú állatok. Ivarszerveik a korongban a sugárkörökben helyezkednek el. Szaporodásuk: külső megtermékenyítéssel és a már megismert lárvaállapoton át történik.

10. Tengeri csillag /Echinaster/.

Hátára fordított tengeri csillagot látunk, amelyen az eddig megismert vázelemeket és tüskéket vázlatosan figyelhetjük meg. Az ambulakrális lábak /Af/ és a korong közepén a szájnílás /o/ jól látható.

11. Kigyókaru csillagok osztálya.

A kigyókaru csillagok a tengeri csillagokhoz hasonlítanak. Testük korongból és karokból áll, azonban a karok aránytalanul vékonyabbak, mint a tengeri csillagoké. Karjaik mozgékonyak, az állat nemcsak mászik velük, hanem velük kapaszkodva is tudja a helyét változtatni.

12. Kigyókaru tengeri csillag /Ophioglypha bullata/.

A kigyókaru tengeri csillag az osztály egyik legjellegzetesebb alakja. Vázelemei mozgékonyan kapcsolódnak egymáshoz, belső szervei is kis mértékben eltérnek a tengeri csillagokétól. Iszappal moszatokkal és apróbb állatokkal táplálkoznak. Regeneráló képességük igen nagy.

13. Gorgófő /Gorgonocephalus arborescens/.

Az ágaskaruk rendjébe tartozó állatok karjai többnyire elágazók és a szájuk felé, sőt felfelé is bepödörhetnek. Az Atlanti-óceánban és a Földközi-tengerben honos a gorgófő.

14. Tengeri sünök osztálya.

A tengeri sünök osztályába tartozó állatok teste általában gömb, vagy zsemle, esetleg szivalaku. Vázuk szilárd, mert varratokkal mozdithatatlanul összeilleszkedő lemezekből áll.

15. Tengeri sün szervezete.

Képünkön egy felmetszett tengeri sünt látunk. Az összeilleszkedő lemezek egy részét apró nyílások törik át, amelyeken a járólábacsok /ambulakrális lábacsok/ nyulnak ki. Mellettük /baloldalt/ a tüskék alapi részét látjuk. - A tüskék elhelyezkedését és szerkezetét a 4. ábra mutatja. Az állat testén sok 2-3-4 águ fogócska /p/ van, melyek sokszor méregmirigyekkel kapcsolatosak. Az állat védelmében, a táplálékszerzésben vesznek részt. - A belső szervek némileg eltérnek a csillagokétól: a szájból rágószerv alakul ki. A 2. ábrán rágószervnek a szájból kiálló fogszerű végét látjuk. Bélosatornájuk a növényevésnek megfelelően hosszú. A testben egy hurkot ír le. A végbélnyíláshoz kapcsolódnak az ivarmirigyek. A szájat a kopoltyutömlők /b/ veszik körül. Innen indul ki az 5-ös szimmetriának megfelelő 5 sor ambulakrális lemez /r/ és a közbülső lemezek /i/. - A 3. ábrán a csucsi részt látjuk. Az ambulakrális lemezek végén a szemlemezt /o/ látjuk, mely a csillagokéhoz hasonló fényérzékelő szervet tartalmazza. A vizedény madrepora /m/ lemeze és közepén a végbélnyílás van.

16. Tengeri sün. /Cypeaster rosaceus./

A tengeri sünek két rendre oszthatók. Az előbb megismert sünek az u.n. szabályos sünek rendjébe tartoznak.- A szabálytalan sünek rendjébe kétoldali részarányos állatok tartoznak. Képünkön az Indiai-óceánban élő "rózsaszínű sünt" látjuk. Baloldalt /b/ a hasoldal egy részét látjuk, s rajta megfigyelhetjük, hogy a végbélnyílás /A/ a szájnyílás /o/ közelében van.

17. Tengeri uborkák osztálya.

Az eddig megismert túskebőrűek testének fő tengelye mindig rövid, testük lapított volt, addig a tengeri uborkák teste megnyúlt. Bőrük puha, tüskéik nincsenek. A váz csak apró mészlemezek alakjában van jelen.- Egyes tengeri uborkákat a déli népek étkezésre is használják, de tápértékük nem nagy.

18. Tengeri uborka szervezete.

A fekvő életmódnak megfelelő szervkialakulást látjuk a tengeri uborkáknál. A szájnyílást a tapogatók /te/ veszik körül. A bélcsatorna kezdeti szakaszát mészgyűrű /kp/ és a vizedény-rendszer hőcsatornája veszi körül. A vizedényrendszer a madrepora lemezből /ma/, körcsatornából /k/ és függelékéből /p/- áll. A körcsatornából ered az 5 sugáredény /r/. A szájnyílás közelében van az ivarmirigy /g/. A bélcsatorna /t/ végbéli részéhez /a/ kapcsolódnak a tüdőfák /l/ amelyek az állat légzését végzik. Veszélyes helyen a tüdőfából hirtelen kifecskendezett vízzel löki el magát.

19. Mászólábu tengeri uborka. /Cucumaria Planci./

Az európai tengerekben is gyakori a mászólábu tengeri uborkák rendjébe tartozó ágas tapogatós tengeri uborkát látjuk a képen. Sziklákon, vagy szilárdabb aljzaton fekszenek, tapogatóikkal főleg a köréjük került kisebb növényeket és állatokat juttatják a szájukba. Mozgásuk igen lassu.

20. Tapogatólábu tengeri uborka. /Leptosynapta inhaerans/

A tapogatólábuak rendjébe tartozó állatoknak lábacskaik és sugáredényeik, tüdőfőjük nincsen. Az ábránkon bemutatott tapogatólábu tengeri uborka az európai tengerekben is gyakori. Testének bőrízomtömlő ad határozott alakot. Az állatok az iszapba, vagy a homokba furva élnek. Ez az életmód alakította ki testét a mai alakura.

21. Túskebőrűek.

A túskebőrűek jellemző alakjait mutatja képünk. A talajon nyeletlen, túskebőrű altörzsből ragadozó tengeri csillag: a nagy osztrigafarkas /1/ /Asterias glacialis/ éppen egy kagylót nyit fel. Mellette a barna kigyókaru csillag /2/ /Ophioderma lacertosum/ mászik. Látjuk, hogy karjai milyen mozgékonyak.

A szabályos sünek közül éti tengeri sün /petefészke eheto/ /3/ /Echinus esculentus/ a sziklákon mászik.- A mászólábu tengeri uborka /4/ /Cucumaria Planci/ szintén kiemelkedő helyeken szeret

tartozkodni, - A nyeles túskebürő altörzsből egy lebegő és egy ki-
álló maradványra telepedett tengeri liliumot /5/ /Antedon medi-
terranea/ látunk.

Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál
Felelős vezető: Bojkovszky Lajos.